

Невидимий садівник

Стенлі та Лівінгстон спостерігали за мальовничу галявиною понад два тижні з безпечної місця свого імпровізованого складу.

«Ми взагалі нікого не бачили,
— сказав Стенлі,
— і галявина ніяк не погіршилася. Тепер ви нарешті визнаєте, що помилялися: жоден садівник не доглядає за цією територією.

«Мій дорогий Стенлі,
— відповів Лівінгстон,
— пам'ятаєте, я допускав, що це може бути невидимий садівник.

«Але цей садівник не видавав навіть найтихіших звуків і не потурбував жодного листочка. Отже, я стверджую, що це взагалі не садівник.

«Мій невидимий садівник,
— продовжив Лівінгстон,
— також мовчазний і невловимий.

Стенлі був роздратований.

«Чорт забирай! Яка, чорт забирай, різниця між мовчазним, невидимим, невловимим садівником і відсутністю садівника взагалі?»

«Легко,
— відповів спокійний Лівінгстон.
«Один доглядає за садами. Інший — ні».

«Доктор Лівінгстон, я гадаю,
— сказав Стенлі зітхнувши,
— тому не матиме заперечень, якщо я швидко відправлю його до беззвучного, без запаху, невидимого та невловимого райського простору». Судячи з убивчого погляду в очах Стенлі, він не зовсім жартував.

Джерело: «Теологія та фальсифікація» Ентоні Флю, перевидано в «Нових есе з філософської теології» за редакцією А. Флю та А. Макінтайра (SCM Press, 1955).

Притча “Невидимий садівник” описує діалог двох персонажів: Стенлі та Лівінгстона. Понад два тижні вони спостерігали за мальовничою галявиною і почали сперечатися про те, чи існує садівник який за нею доглядає, адже за той час, який вони там провели, вони нікого не помітили.

Лівінгстон допускає, що існує якийсь невидимий та невловимий садівник, в той час як Стенлі наполягає на тому, що ніякого садівника не існує, адже за весь час вони нікого не побачили та не почули жодного звука. Лівінгстон продовжив наполягати на існуванні доглядача галявини, Стенлі в свою чергу розлютився і запитав “Яка різниця між мовчазним, невидимим, невловимим садівником і відсутністю садівника взагалі?”.

Отже, суть притчі в тому, що чим більше Лівінгстон захищає свою віру в садівника, тим більш «порожнім» стає його твердження. Він постійно прибирає всі можливі характеристики садівника, щоб його не можна було перевірити.

Це алгорія на віру в Бога: віруючі бачать «руку Творця» у світі, але чим більше пояснень дає наука, тим більше Бог, умовно кажучи, відступає «в тінь» - стає невидимим, невловимим, і т.д.

Вікіпедія каже, що автором притчі є Джон Віздом - британський філософ і психолог. Його головна тема - філософія мови та релігії, тобто як мова формує наші уявлення про світ, у тому числі релігійні переконання. Притча «Невидимий садівник» (есе «*Gods*», 1944–45) принесла йому найбільшу славу. Віздом використав її, щоб показати, що суперечки про Бога часто схожі на суперечки про садівника: одна сторона завжди може адаптувати аргументи так, що їх неможливо спростувати.

Його ідея була підхоплена й популяризована Ентоні Флю, якого в книзі вказано автором притчі, і яка була опублікована в його роботі “Теологія та фальсифікація”. Саме завдяки йому ця історія стала класикою сучасної філософії релігії. Ентоні Флю - це також британський філософ, один із найвідоміших представників аналітичної філософії ХХ століття. Найбільшу славу йому принесла критика релігійних вірувань: він доводив, що більшість тверджень про Бога є нефальсифікованими (такими, які *принципово неможливо спростувати*, бо вони сформульовані так, що будь-які факти їх не зачіпають), а отже - беззмістовними.

Цікаво, що наприкінці життя Флю змінив свої погляди: він визнав існування «першопричини» чи «розумного задуму», але це був не Бог у традиційному релігійному сенсі. Одна з його книг («Бог є») описує існування Вищого розуму як єдиний логічний феномен існування Всесвіту.

Щодо **філософської проблеми**, яку піднімає дана історія.

Причина ставить центральне питання: чи мають сенс твердження, які неможливо спростувати? Флю тут спирається на принцип фальсифікації:

Спростовуваність (або критерій **Карла Поппера**; принцип фальсифікації) — це важлива концепція у філософії науки. Щоб гіпотеза була спростовуваною, ми повинні мати змогу вказати, яке спостереження або результат якого фізичного експерименту можуть її спростувати. Наприклад, твердження «всі ворони чорні» може бути заперечено фактом спостереження білої ворони. Поппер запропонував використовувати принцип спростовуваності для визначення, чи є теорія науковою чи ні: якщо вона не спростовувана, тоді це не наука (псевдонаука). Отже, можливість довести знання не робить його науковим, науковим є лише знання, що включає можливість спростування (але залишається неспростованим).

Флю використав притчу, щоб проілюструвати принцип фальсифікованості, стверджуючи, що переконання повинні бути відкриті для потенційного спростування, щоб бути значущими. Якщо релігійні віруючі продовжуватимуть переосмислювати Бога таким чином, що уникають будь-яких випробувань або доказів, стверджував Флю, концепція втрачає будь-яке значення і вмирає.

Отже, головна філософська проблема цієї історії - зміст і значення релігійних тверджень, якщо вони принципово неперевірні.

Сила цієї притчі залежить від того, чи читач, разом зі Стенлі, припускає, що Лівінгстон — ірраціональний дурень. Він наполягає на думці, для якої немає жодних доказів. Що ще гірше, щоб зберегти свою віру в садівника, він зробив саму ідею цієї таємничої істоти настільки слабкою, що розчинила її в повітря. Що залишається від садівника після того, як ви видалите все, що в ньому видиме та відчути? Звісно, Стенлі не може довести, що такого привида з зеленими пальцями не існує, але він може справедливо запитати, який меті служить продовжувати вірити в щось настільки туманне.

Стверджується, що саме так і є з Богом. Так само, як Лівінгстон бачить руку садівника в красі гаяльви, так багато релігійних людей бачать руку Бога в красі природи.

Можливо, на перший погляд, розумно висунути гіпотезу про існування всемогутнього, доброзичливого творця цього дивовижно складного світу. Але, як і Стенлі та Лівінгстон, у нас є більше, ніж перші враження, на які можна спиратися. І наші постійні спостереження, здається, одну за одною позбавляють нас характеристик, які дають цьому Богу життя.

По-перше, світ функціонує відповідно до фізичних законів. Бог не зобов'язаний щодня запускати дощ чи піднімати сонце. Але, каже віруючий Лівінгстона, саме Бог запалив синій сенсорний папір і привів у рух Всесвіт.

Потім, однак, ми помічаємо, що природа далеко не ніжна та добра. У світі панують жахливі страждання та відверте зло. Де ж тепер добрий Бог? Ах, стверджує віруючий, Бог створив усе якомога краще, але людський гріх може все зіпсувати.

Але навіть безвинні страждають, і коли вони кличуть про допомогу, жоден Бог не відповідає. Ах, приходить відповідь — їхній Бог все далі й далі відступає в тінь — добро, яке походить від цих страждань, не в цьому житті, а в житті прийдешньому. І що ж нам зрештою залишається? Бог, який не залишає слідів, не видає жодного звуку і жодним чином не втручається в прогрес всесвіту. Тут і там заявляють про кілька чудес, але навіть більшість релігійних віруючих не вірять у них серйозно. Окрім цього, Бога немає. Ми не бачимо навіть його нігтя в природі, не кажучи вже про його руку.

У чому ж тоді різниця між цим Богом і відсутністю бoga взагалі? Хіба не так безглаздо стверджувати, що він існує, як і наполягати на тому, що садівник доглядає за гаяльвиною, яку відкрили Лівінгстон і Стенлі? Якщо Бог має бути чимось більшим, ніж словом чи надією, то невже нам потрібен якийсь знак того, що він діє у світі?